

بسمه تعالی

پیشگامان نهضت نهج البلاغه پژوهی

گرچه بیش از هزار سال از تألیف نهج البلاغه می‌گذرد و در زمانی بیش از ۴۰۰ خطبه از خطبه‌های امیرالمؤمنین علیه السلام مورد توجه، حفظ، قرائت و مطالعه قرار می‌گرفته است، ولی در سده‌های اخیر مورد بی‌مهری و بی‌توجهی عموم بوده و مردم کمتر از آن بهره می‌بردند و تنها در حوزه‌های خواص و محققان مطرح بوده است.

به برکت انقلاب اسلامی و گشوده شدن درهای فرهنگ اسلامی و دفع موانع شدید حکومت فاسد پهلوی، فرصتی پیش آمد تا دوباره نهج البلاغه در سطحی گسترده‌تر از حوزه و دانشگاه، یعنی عموم مسلمانان بویژه شیعیان و علاقمندان به ولایت علوی مطرح شده تا از برکات آن استفاده شود. این امر نیاز به یک نهضت فرهنگی قدرتمندی داشت تا بتواند فراگیر و مورد توجه و اقبال عموم قرار گیرد و صد البته بیان و توصیف شخصیتی ممتاز و برجسته‌ای را می‌طلبد که واجد شرایط ویژه علم و عمل باشد.

در این رابطه امام راحل رحمته الله بدون تردید از پیشگامان نهضت نهج البلاغه پژوهی بوده و در این میدان وارد شده و با پیام تاریخی و علمی خود به کنگره هزاره نهج البلاغه و نیز درج در وصیت نامه سیاسی الهی خود این دفتر را گشودند و با صراحت اعلام کردند:

«ما مفتخریم که کتاب نهج البلاغه که بعد از قرآن بزرگترین دستور زندگی مادی و معنوی و بالاترین کتاب رهایی بخش بشر است و دستورات معنوی و حکومتی آن بالاترین راه نجات است از امام معصوم ما است.»

و نیز در پیام به کنگره هزاره نهج البلاغه برای اولین بار در تاریخ معاصر درباره نهج البلاغه و جایگاه و اهمیت آن در شؤون مختلف اجتماعی سیاسی و دیگر ابعاد مطالبی را ایراد فرموده که برای ارباب معرفت و علوم، اندیشمندان و محققان فتح باب شده تا درباره این کتاب عظیم به بحث، بررسی، تألیف و پژوهش بنشینند و از حقایق نهفته در آن برای سامان دادن به زندگی عالی انسانی در جامعه امروزه بشری بهره‌ور گردند.

«و اما کتاب نهج البلاغه که نازلۀ روح اوست (امیرالمؤمنین علیه السلام) برای تعلیم و تربیت ما خفتگان در بستر منیت و در حجاب خود و خودخواهی خود معجون نیست برای شفا و مرهمی است برای دردهای فردی و اجتماعی و مجموعه‌ای است دارای ابعادی به اندازه ابعاد یک انسان و یک جامعه بزرگ انسانی از زمان صدور آن تا هرچه تاریخ به پیش رود و هرچه جامعه‌ها به وجود آید و دولت‌ها و ملت‌ها محقق شوند و هرچه متفکران و فیلسوفان و محققان بیایند و در آن غور کنند و غرق شوند...».

و سپس برای گسترش فرهنگ نهج البلاغه خطاب به دانشمندان و پژوهشگران چنین توصیه کردند:

«اینک امید آن است که شما دانشمندان و متفکران متعهد که در کنگره ارجمند هزاره نهج البلاغه گرد هم آمدید، ابعاد عرفانی و فلسفی و اخلاقی و تربیتی و اجتماعی و نظامی و فرهنگی و دیگر بُعدها را بمقدار میسور بیان فرمایید و این کتاب را به جوامع بشری معرفی نموده و عرضه دارید که این متاعی است که مشتریان آن انسانها و مغزهای نورانی است...».

۱- نقش پیام امام علیه السلام در رابطه با نهج البلاغه پژوهی

بعد از انتشار پیام امام علیه السلام در رسانه‌های داخلی و خارجی و ترجمۀ آن به زبانهای زندۀ دنیا، موج اقبال دانشمندان و محققان به سوی این کتاب جاری شد و حوزه و دانشگاه به پاخاست و کتابها، رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها تدوین یافت و مجله‌ها و فصلنامه‌ها در این رابطه به وجود آمد. به طوریکه هم اکنون صدها مقاله از اساتید و دانشجویان مقاطع عالی تحصیلی به دست ما رسیده است.

پیام امام علیه السلام و برخورد حکیمانه، آگاهانه و موقع شناسانه ایشان باعث شد که مطالعه، تدریس و پژوهش نهج البلاغه در حوزه و دانشگاه رونق یافت و در جامعه، جلسات، هیأت‌ها و مجالس سخنرانی مورد استقبال قرار گرفت بطوریکه طبق آمار وزارت ارشاد هزار جلسه و کلاس در رابطه با نهج البلاغه تشکیل می‌گردد و در بعضی از شهرستانها حرکت جالبی در سطح عموم در منازل تحت عنوان «خانه نهج البلاغه» شکل گرفته و مورد توجه و رفت و آمد علاقمندان می‌باشد و نیز حفظ نهج البلاغه در کنار حفظ قرآن رائج گردیده است.

ترجمۀ نهج البلاغه به زبان فارسی از مرز پنجاه ترجمه گذشته و نیز به زبانهای زنده دنیا ترجمه و در سایت‌های معروف بارگزاری شده است. همچنین رشته نهج البلاغه در دانشگاه‌های ایران در

مقاطع مختلف تحصیلی تا سطح دکتری به ثبت رسیده است و دانشجویان در این رابطه به تحصیل می‌پردازند و اساتید برجسته ای چون مرحومان دکتر شهیدی، دکتر گرجی و دیگران به تدریس پرداختند.

در دنیا در رابطه با نهج البلاغه بعنوان چاپ و نشر، پژوهش، تدریس و تألیف ۱۲۵ مرکز تأسیس و دائر گردیده است و در سازمان ملل نهج البلاغه مورد توجه و استناد قرار گرفته است.^۱

۲- استاد شهید آیت الله مطهری رحمته

از کسانی که در رابطه با نهج البلاغه و احیای فرهنگ علوی گام بلندی برداشته و آن را بطور جدی مطرح کردند مرحوم آیت الله شهید مطهری رحمته بودند که از سال ۱۳۲۰ شمسی در جریان ملاقات و استفاده از استاد بزرگ نهج البلاغه، به فکر نشر و گسترش آن برآمدند.

اکنون در این باره پای سخنان استاد مطهری رحمته می‌نشینیم و نقش ایشان را به عنوان یکی از پیشگامان نهضت نهج البلاغه پژوهی می‌خوانیم و می‌شنویم:

در سال ۱۳۲۰ پس از پنج سال که در قم اقامت داشتم برای فرار از گرمای قم به اصفهان رفتم. تصادف کوچکی مرا با فردی آشنا با نهج البلاغه، آشنا کرد. او دست مرا گرفت و اندکی وارد دنیای نهج البلاغه کرد. آن وقت بود که عمیقاً احساس کردم این کتاب را نمی‌شناختم و بعدها مکرر آرزو کردم که ای کاش کسی پیدا شود و مرا با دنیای قرآن نیز آشنا سازد.

دریغ است در این مقدمه از آن بزرگمرد ... یادی نکنم و ذکر خیری ننمایم... او هم فقیه بود و هم حکیم و هم ادیب و هم طیب. فقه و فلسفه و ادبیات عربی و فارسی و طب قدیم را کاملاً می‌شناخت و در برخی متخصص درجه اول به شمار می‌رفت... «قانون» بوعلی را ... به خوبی تدریس می‌کرد... اما یگانه تدریسی که با علاقه می‌نشست نهج البلاغه بود، نهج البلاغه به او حال می‌داد و روی بال و پر خود می‌نشاند و در عوالمی که ما نمی‌توانستیم درست درک کنیم سیر می‌داد.

او با نهج البلاغه می‌زیست، با نهج البلاغه تنفس می‌کرد... غالباً جریان کلمات نهج البلاغه بر زبانش با جریان سرشک از چشمانش برمحاسن سپیدش همراه بود.

۱. شماره ۳۲ فصلنامه نهج البلاغه

ادیب محقق، حکیم متأله، فقیه بزرگوار، طبیب عالیقدر، عالم ربانی مرحوم آقای حاج میرزا علی آقا شیرازی اصفهانی (قدس سزه).^۱

نقش کتاب سیری در نهج البلاغه در نهضت نهج البلاغه پژوهی

در سال‌های ۱۳۵۱ و ۱۳۵۲ که جو حاکم بر کشور سلطه بیگانگان و فرهنگ طاغوتی بود و فعالیت‌های مذهبی، بویژه زیربنایی و علمی تحت کنترل شدید و فشار و خفقان زانداوصفی بود، علامه شهید مطهری بحث نهج البلاغه را مطرح کرده و در جلساتی ویژه، به تدریس و تفسیر می‌پرداختند. ایشان علاوه بر جلسات سخنرانی، مقالات ارزنده‌ای هم در این باره به نگارش در می‌آوردند که نقش مؤثری در نهضت نهج البلاغه پژوهی و نهج البلاغه شناسی ایفا می‌کرد. و شاید اولین کتابی که در آن دوران درباره نهج البلاغه تدوین یافت و منتشر شد کتاب «سیری در نهج البلاغه» بود.

این کتاب که در هفت بخش نوشته شده با مباحثی روشنگرانه و علمی، نهج البلاغه را در جامعه بویژه در حوزه و دانشگاه مطرح کرد که مورد استقبال قرار گرفت. بطوریکه تا کنون به چاپ هفتاد و ششم رسیده است.

این کتاب از گام‌های اولیه در نشر و گسترش نهج البلاغه به حساب می‌آید و بطور قطع و یقین باید گفت که آیت الله شهید مطهری از پیشگامان نهضت نهج البلاغه پژوهی به شمار می‌آیند.

همفکری و همکاری شهید مطهری در استقرار فرهنگ نهج البلاغه پژوهی

بنیاد نهج البلاغه پس از تأسیس همواره در فکر و تلاش برای بهره‌گیری از اساتید و محققان مربوطه بوده تا با کمک آنان این نهضت را سامان بخشد. لذا پس از شروع تحقیقات در این باره از استاد شهید مطهری دعوت و کارهای علمی و پژوهشی را به نظر ایشان رسانده و فیش‌های تهیه شده را عرضه کردیم. آن عالم فرزانه ضمن تقدیر و تشویق، رهنمودهایی هم ارائه کرده که از آن بسیار استفاده نموده و پیشرفت بنیاد را مرهون رهنمودهای ایشان می‌دانیم.

آن شهید بزرگوار علاوه بر اینها به دیگر محققان هم توصیه می‌کردند که در راه گسترش فرهنگ نهج البلاغه پژوهی با بنیاد نهج البلاغه همکاری کنند. از جمله مرحوم محقق گرامی

۱. کتاب سیری در نهج البلاغه (مقدمه)

حجة الاسلام والمسلمین عطاردی نقل کردند که روزی شهید مطهری رحمته را دیدم و ایشان ضمن صحبت فرمودند که بنیاد نهج البلاغه تأسیس شده و شما هم با آنان همفکری و همکاری کنید و آن مرحوم هم سالها در این رابطه ما را یاری کردند.

۳- شهید آیت الله دکتر بهشتی رحمته

راقم این سطور که از آغاز طلبگی با آیت الله بهشتی رحمته ارتباط داشته و همواره با افکار و برنامه‌های ایشان آشنا بوده و در امور فرهنگی و درسی با آن عالم فرهیخته مشورت و استفاده می‌نموده، پس از تأسیس بنیاد نهج البلاغه ایشان را در جریان کارها قرار دادیم و نظرات معظم له را جویا شدیم. آن عالم برجسته و خدوم ضمن اظهار لطف و تشویق، طرح جامع و جالبی را درباره تبلیغ و گسترش فرهنگ اسلامی ارائه کرده که بعنوان سرمایه عظیم دستمایه کلی فعالیت‌های بنیاد نهج البلاغه و نهضت نهج البلاغه پژوهی قرار گرفت. ایشان علاوه بر ارائه مطالب علمی و کارشناسانه جدید و عمیق برای تحقق این نهضت از کمک‌های مالی هم دریغ نکرده و بنیاد را مورد پشتیبانی قرار می‌دادند.

۴- حجة الاسلام دکتر سید جواد مصطفوی رحمته

شاید بتوان گفت اولین کسی که فهرست الفاظ نهج البلاغه را تنظیم و تألیف نموده مرحوم حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر سید جواد مصطفوی است که از سال ۱۳۳۰ بفکر تألیف این کتاب افتادند. ایشان علت تألیف کتاب را این چنین بیان می‌نماید:

«این کتاب شریف (نهج البلاغه) را با آنکه بسیار مطالعه می‌کردم گاهی برای یافتن مطلبی که سابقاً در آن دیده بودم ساعت‌ها صرف وقت می‌کردم. در سال ۱۳۳۰ بفکر افتادم که مانند کشف الآیات قرآن تألیفی برای نهج البلاغه فراهم کنم.»

ایشان پس از تجربه‌های مختلف موفق شدند کتاب «الکاشف عن الفاظ نهج البلاغه فی شروحه» را تألیف و برای اولین بار به کمک مطالعه کنندگان و محققان برخاسته تا آنان در فرصت کوتاه بتوانند از دریای مواج نهج البلاغه بهره‌ور گردند. خداوند به ایشان پاداش خیر مرحمت فرماید. مرحوم مصطفوی در بخش دوم کتاب خدمت بزرگ دیگری به نهج البلاغه پژوهان انجام داده که براستی نقش مهمی دارد و آن فهرست الفاظ اول خطبه‌ها، نامه‌ها و کلمات قصار در ۱۶ شرح می‌باشد که می‌تواند به همه شروح در کمترین وقت مراجعه کرده و استفاده کنند.

۵- آیت الله مکارم شیرازی

یکی دیگر از ارکان نهضت نهج البلاغه پژوهی، حضرت آیت الله مکارم شیرازی مدظله العالی می‌باشند که یک مرجع عالی دینی و یک فقیه متبحر وارسته درباره نهج البلاغه و گسترش فرهنگ علوی دامن همت به کمر زده و با همکاری جمعی از فضلاء به ترجمه و شرح این کتاب پرداخته و در حوزه پژوهش به استخراج علوم و معارف آن پرداخته و یک مجموعه کامل را به جامعه اسلامی و بشری عرضه کردند. خداوند به ایشان و همکارانشان پاداش خیر مرحمت فرماید.

ایشان انگیزه تألیف را چنین بیان می‌نمایند:

نهج البلاغه «گنجینه بزرگ معارف اسلام و عالی‌ترین درس برای تعلیم و تربیت انسانها، بهترین سرمایه خودسازی و تهذیب نفس و مؤثرترین برنامه برای ساختن جامعه‌ای سالم، پاک و سربلند است».

آنگاه به انگیزه دوم اشاره کرده که نبودن شرح جامع و به روز برای نهج البلاغه است: در طول تاریخ اسلام شروح متعددی بر نهج البلاغه نوشته شده و خدمات پر ارزشی انجام داده اند، ولی انصاف این است که نهج البلاغه هنوز دست نخورده است.

بخشی از ویژگیهای این شرح که بقلم یکی از همکاران علمی آن نوشته شده است:

۱. این شرح توسط نویسندگانی توانا، با کوله باری از دانش و تجربه و نویسندگی و پس از نوشتن دهها جلد کتاب، با همکاری جمعی از دانشمندان حوزه علمیه قم به نگارش در آمده است.
۲. همه فصول و فرازهای نهج البلاغه مورد توجه بوده است. نویسندگان این شرح در پی شرح جمله به جمله و تفسیر همه فرازها و فصول هر بخش بوده و هیچ قسمتی را از نظر دور نداشتند.
۳. توجه خاص به پیوند جمله‌ها و بخش‌های یک خطبه و یا نامه و بطور کلی کلمات امام امیرالمؤمنین علیه السلام است. همان‌طور که در قرآن کریم میان آیات پیوند منطقی برقرار است.
۴. توجه خاص به روح کلی حاکم بر مجموع خطبه‌ها و نامه‌ها. بر این اساس همه بحث‌ها در محدوده آن روح کلی قرار گرفته است و از پرداختن به مطالب حاشیه‌ای و غیر ضروری پرهیز شده است.

۵. در فرازهای کلام امیرالمؤمنین علیه السلام واژه‌های مشابه فراوان دیده می‌شود. برخی از شارحان محترم بدون حل این واژه‌ها، آنها را تأکید یکدیگر و تنوع در بیان مطالب می‌دانند. در

حالی که در این شرح، اصل در تفسیر جمله‌ها بر تأسیسی بودن گذاشته شده است. به این معنی که هر واژه و هر جمله‌ای معنای خاص خود را دارد و تا آنجا که می‌توانیم لازم است از هر جمله‌ای پیام تازه‌ای را دریافت کرده و به تأکیدی بودن بسنده نکنیم.

۶. تلاش برای حل مشکلات کلمات، جمله‌ها و فرازهای پیچیده، تلاش نویسندگان بر آن است که پیچیدگی کلمات را حل کرده و برای فهم مقصود امام از این تعبیرات، تلاش نمایند.
۷. در هر خطبه، نامه و یا کلمات حکمت آمیز، به اسناد آن - در غیر نهج البلاغه - توجه شده و از کتابهایی که درباره اسناد نهج البلاغه نگارش یافته، بهره گرفته شده است.
۸. تفسیر لغات مشکل نهج البلاغه به صورت ساده و با ریشه‌یابی کامل است که با استفاده از منابع مختلف لغت در پاورقی و گاه در متن آمده است.

۹. مطالبی که نیاز به توضیح و شرح دارد در پایان هر فراز تحت عنوان «نکته‌ها» بیان شده است.

۱۰. توجه به ریشه‌های قرآنی کلمات آن حضرت: کلمات امیرمؤمنان منشأ و حیانی دارد و در بسیاری از موارد شرح و تفسیر معارف و حقایق قرآنی است. از این رو تا جایی که ممکن است فرازهای سخنان آن حضرت با قرآن پیوند زده شده است و آیاتی از قرآن در همین باره مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۱۱. دورنمای خطبه‌ها و نامه‌ها در آغاز بحث، تحت عنوان «خطبه یا نامه در یک نگاه» بیان می‌شود تا خواننده از ابتدا به طور اجمال در جریان سخنان پربار آن حضرت قرار گیرد.

۱۲. پیوند نکات اجتماعی، تاریخی و تربیتی با مسائل روز: در این کتاب سعی شده سخنان حضرت با آنچه امروز مورد نیاز است تطبیق داده شود و به اصطلاح «به روز» و «کاربردی» عرضه گردد.

۱۳. قلم منصفانه و به دور از تعصب و توهین: استاد بزرگوار و نویسندگان محترم این کتاب ضمن پایبندی به اصول مذهب شیعه و دفاع منطقی از آن و همچنین نقد صحابه هرگز از خط اعتدال خارج نشده و از توهین و خشونت در کلام استفاده نکرده‌اند.

۱۴. شأن ورود کلمات آن حضرت - در مواقع حساس و تأثیر گذار - با نگاه به تاریخ و عصر بیان خطبه‌ها و نامه‌ها و کلمات (تا جایی که ممکن بود) مورد توجه بوده است. به یقین، دانستن

زمان و مکان و شأن ورود کلمات آن حضرت سرنوشت ساز است و نقش مهمی در تفسیر سخنان ایشان دارد.

۱۵. توجه به شروح مهمی که بر نهج البلاغه نوشته شده است و استفاده از آنها و یا نقد و ارزیابی سخنان شارح محترم.

۱۶. توجه به سایر کلمات حضرت در شرح یک خطبه یا نامه یا کلمه قصار و نیز توجه جدی به روایات سایر ائمه هدی علیهم‌السلام.

نکات مهم بالا در واقع روش مطالعه و تحقیق در نهج البلاغه را نشان می‌دهد که برای بهره‌وری بیشتر و رسیدن به عمق مطالب نهج البلاغه، باید از آن استفاده کرد و برآستی باید اقرار کرد که ایشان از پیشگامان نهضت نهج البلاغه پژوهی هستند.

داستان یک رؤیای صادقه

راقم این سطور این داستان را، هم از آیت الله مکارم و هم از مرحوم آیت الله فاضل لنکرانی رحمتهما شنیده است:

مرحوم آیت الله فاضل لنکرانی رحمته در زمان مدیریت خود بر حوزه علمیه قم جهت رشد معنوی، اخلاقی و تربیتی طلاب و فضلاء از آیت الله مکارم شیرازی خواستند که نهج البلاغه را در حوزه تدریس کنند، ولی آیت الله مکارم در اثر کثرت اشتغال نتوانستند آن دعوت را بپذیرند و عذرخواهی کردند. اما پس از چند روز ایشان با آیت الله فاضل تماس گرفته و آمادگی خود را برای تدریس نهج البلاغه اعلام کردند و علت پذیرش این درس را خوابی که دیده بودند چنین بیان کردند:

«در عالم رؤیا دیدم که برای زیارت عتبات عالیات عازم شده‌ام و هنگام ورود به مرز عراق، مأمورین عراقی از من گذرنامه خواستند و من هرچه در جیب‌ها و یا کیف خود تفحص کردم گذرنامه‌ام را پیدا نکردم. در همین اثنا ورقه‌ای را که روی آن نوشته بود «نهج البلاغه» پیدا کردم و به مأمورین نشان دادم و آنها هم پذیرفته و مجوز ورود به عتبات عالیات را صادر کردند. بعد از دیدن این رؤیای صادقه برخورد لازم دیدم که با همه اشتغالات، درس نهج البلاغه را پذیرفته و آن را انجام دهم». لذا ایشان یک سال یا بیشتر تدریس نهج البلاغه را در حوزه علمیه قم انجام دادند.

۶- آیت الله فاضل لنکرانی رحمته

ضرورت درس نهج البلاغه و آشنایی طلاب و فضلاء و دیگر اقشار جامعه همچنان از دغدغه‌های مدرسین و علماء حوزه علمیه قم بود و در این بیان شخصیت‌هایی پیش قدم شده و بخشی از وقت خود را صرف مطالعه و تدریس آن نمودند. از جمله آیت الله فاضل لنکرانی که با تدریس نهج البلاغه در کنار دروس رسمی حوزه، گام بلندی در این مسیر برداشته و با پخش و نشر درسهای ایشان از رسانه‌ها و تألیف کتابهایی در این زمینه، نامشان در سلسله اساتید و محققان و پیشکسوتان درس نهج البلاغه ثبت گردیده است. ایشان کتاب آئین کشورداری از دیدگاه امام علی علیه السلام را در شرح عهدنامه مالک اشتر تألیف کردند همچنین شرح نهج البلاغه معظم له در سه مجلد به چاپ رسیده است.

۷- علامه حاج شیخ محمد تقی جعفری رحمته

از دیگر پیشکسوتان و پیشگامان نهضت نهج البلاغه پژوهی، مرحوم استاد علامه آیت الله حاج شیخ محمد تقی جعفری به شمار می‌آیند که به شرح و تفسیر نهج البلاغه و تدریس در دانشگاه امام صادق علیه السلام و دیگر مراکز پژوهشی پرداخته و در سطح عالی علمی، پژوهش در فرهنگ علوی و نهج البلاغه را در حوزه و دانشگاه رسمیت بخشیدند.

ایشان در تألیف شرح مبسوط خود بر نهج البلاغه که ۲۷ جلد آن به چاپ رسیده و متأسفانه عمر ایشان به تکمیل آن وفا نکرد از دیدگاه عرفانی و فلسفی به کشف و استخراج مفاهیم عالی کلام امام پرداخته و اصحاب فکر و دانش را به سوی پژوهش و مطالعه این گنجینه عظیم فرا خواندند. جلد اول این مجموعه، مقدمه ای ۳۰۴ صفحه ای تحت عنوان «رسالت انسانی» شخصیت امام علیه السلام را از افق گسترده انسان کامل مطالعه کرده و بیانات و سخنان ایشان را برخاسته از آن روح بلند و متعالی دانسته که مافوق یک عالم معمولی و فراتر از اندیشه و دانش یک اندیشمند عادی می‌باشد و علی علیه السلام را نماینده آن رسالت کلی دانسته که همه انسانها نیازمند آن افکار بوده و زندگی بدون الگوگیری از آن مفهوم و معنایی نخواهد داشت. بهتر آن باشد که نکته‌ها را از زبان خود ایشان بشنویم:

مقدمه‌ای کوتاه

هیچگونه جای تردید نیست که ما نمی‌توانیم شخصیت علی بن ابی‌طالب علیه السلام را مانند شخصیت‌های یک بعدی تاریخ نشان بدهیم و کتابش (نهج البلاغه) را هم بعنوان کتابی که یک شخصیت یک بعدی از خود به یادگار گذاشته است تلقی نماییم. ما با انسانی سرو کار داریم که هدف‌آلودی برای زندگی دارد.

زامداری که عادل مطلق است. دارای معرفتی در حد‌اعلی درباره انسان و جهان ... وابستگی مستقیم به خدا، تقوی و فضیلت در حد‌اعلی، پاکی گفتار و کردار و ... و دهها امتیاز از این قبیل. قابل توضیح و تفسیر با مفاهیم و ارزش‌های معمولی نمی‌باشد.

همچنین از دیدگاه مکتب‌هایی که برای بشریت، آغاز و انجامی جز همین خاک تیره و تکاپویی جز برای گسترش خود، طبعی سراغ ندارند، علی علیه السلام و نهج البلاغه‌اش هرگز قابل شناخت و هضم نخواهد بود.

بدین جهت است که ما لازم و ضروری دیدیم که نخست انسانیت و رسالت آن را مطرح نماییم و بمقدار امکان در نشان دادن انسان و اصالت‌ها و ارزش‌های واقعی او بکوشیم. سپس علی علیه السلام و نهج‌البلاغه او را مورد توضیح و تفسیر قرار بدهیم. لذا این مجلد را که مقدمه‌ای بر شناخت نهج‌البلاغه است «رسالت انسانی، مقدمه‌ای بر ترجمه و تفسیر نهج‌البلاغه» نامیدیم.

در نتیجه تحقیقات و بررسی‌های همه‌جانبه‌ای که از آغاز ظهور اسلام تاکنون درباره شخصیت امیرالمؤمنین علیه السلام چه بوسیله مشاهده‌کنندگان معاصر او و چه بعدها بوسیله متفکران صاحب نظر اسلامی و دیگر ملل صورت گرفته، این حقیقت پذیرفته شده است که شخصیت علی علیه السلام چنانکه در قلمرو مکتب‌های الهی (منهای نبوت) در ردیف پیامبرانی مانند ابراهیم، موسی، عیسی، محمد (ص) (صاحبان رسالت کلی) قرار دارد همچنان در قلمرو پیش‌تازان کاروانیان انسانی که تکامل در انسانیت را هدف‌گیری نموده‌اند، در صف اول جای گرفته است.

شایستگی علی علیه السلام بمقام نمایندگی رسالت‌های کلی نه تنها از طرف صاحب نظران جهان تشیع، بلکه از طرف همه فرق و مذاهب اسلامی و غیر اسلامی بدون کمترین ابهامی ابراز شده است. اصرار ما بر اینگونه معرفی، نه برای بحث و نشان دادن چهره انسانی والای علی علیه السلام است، بلکه منظور ما از این اصرار، این است که بتوانیم هدف و کیفیت سخنان علی علیه السلام را و اینکه آن

سخنان از کدامین روح نشأت گرفته، روشن سازیم. ضمناً این حقیقت را اثبات کنم که علی بن ابی طالب علیه السلام نه تنها نمونه‌ی اعلای انسانی دیروز است، بلکه او است عالی‌ترین نمونه‌ی انسان کامل در امروز و فردای تمام نشدنی.^۱

مطالعه‌ی این مقدمه دیدگاهی روشن و عالی را در امر پژوهش، بویژه نهج‌البلاغه پژوهی ارائه می‌کند.

۸- آیت الله جوادی آملی

ایشان علاوه بر استفاده از نهج‌البلاغه در خطبه‌های نماز جمعه قم و توضیح و تفسیر آن، اقدام به شرح نهج‌البلاغه نموده و با بیان و نظرات عینی خود به نکات ارزشمند اشاره کرده و با مشرب فلسفی و کلامی، فضای جدیدی در حوزه نهج‌البلاغه پژوهی پدید آورد که مورد استفاده محققان و فضلاء قرار گرفته است. تا کنون ۴ جلد از این مجموعه به چاپ رسیده و منتشر شده است.

سید جمال‌الدین دین‌پرور

